

Kohtuasi C-176/23

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

21. märts 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Tribunalul Specializat Mureș (Mureși erikohus, Rumeenia)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

2. märts 2021

Hageja ja apellant:

UG

Kostja ja vastustaja apellatsioonimenetluses:

SC Raiffeisen Bank SA

Vaidluse ese

Apellatsioonkaebus, mis on esitatud Judecătoria Sighișoara (Sighișoara esimese astme kohus) otsuse peale, millega jäeti hagi, mille esitas hageja ja apellant (edaspidi „hageja“) ning millega ta nõudis sisuliselt, et mõned tingimused kostja ja vastustajaga (edaspidi „kostja“) sõlmitud krediidilepingus tunnistataks ebaõiglaseks. Eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (edaspidi „direktiiv 93/13“) kohaldamisala.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

ELTL artikli 276 alusel palutakse tõlgendada direktiivi 93/13 artikli 1 lõiget 2, tõlgendatuna koostoimes selle direktiivi põhjendustega 12 ja 13.

Eelotsuse küsimused

1. Kas kohaldatakse direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 1 lõiget 2, mis on riigisisesele õigusesse üle võetud uuesti avaldatud seaduse nr 193/2000 ebaõiglaste tingimuste kohta müüjate või teenuseosutajate ja tarbijate vahel sõlmitud lepingutes (Legea nr. 193/2000, republicată, privind clauzele abuzive în contractele încheiate între profesioniști și consumatori), artikli 3 lõikega 2,

koostoimes eelkõige selle direktiivi põhjendustega 12 ja 13,

kuid võttes arvesse ka erakorralise määruse nr 50/2010 tarbijakrediidilepingute kohta (Ordonanța de urgență a Guvernului (OUG) nr. 50/2010 privind contractele de credit pentru consumatori, edaspidi „OUG“) artikleid 80 ja 81,

tuleb neid tõlgendada nii, et need ei välista võimalust, et liikmesriigi kohtud kontrollivad ka kahtlusi, et lepingutingimused on ebaõiglased nende krediitilepingute lisadokumentides, mille teenuseosutajad on tarbijatega sõlminud enne selle viimati nimetatud seadusjõuga akti jõustumist, st OUG nr 50/2010 artikli 95 kohaselt, kui tarbija on nende tingimustega sõnaselgelt nõustunud OUG nr 50/2010 tarbijakrediitilepingute kohta artikli 40 lõikes 1 ette nähtud viisil või kui neid tuleb lugeda tingimusteks, millega on seadusest tulenevalt nõustunud vaikumisi OUG nr 50/2010 artikli 40 lõikes 3 ette nähtud viisil?

2. Jaatava vastuse korral esimesele küsimusele küsib liikmesriigi kohus ka, kas [esimeses küsimises nimetatud võimalusega] on eespool esitatud eeldustel ja poolelioleva vaidluse asjaoludel vastuolus liikmesriigi kohtute praktika, milles on leitud, et sõnaselge nõustumine lisadokumendiga OUG nr 50/2010 tarbijakrediitilepingute kohta artikli 40 lõikes 1 ette nähtud viisil ja artikli 95 alusel tähendab automaatselt, et [selle lisadokumendi sätteid] on eraldi läbi räägitud ning seega on selle sisus sätestatud tingimuste puhul välistatud, et hinnatakse võimalikke kahtlusi, et need on ebaõiglased?

Viidatud liidu õigusnormid ja Euroopa Kohtu praktika

Direktiivi 93/13 põhjendused 12, 13 ja 15, artikli 1 lõige 2, artikli 2 lõike 1 punkt b, artikli 6 lõige 1, artikli 7 lõige 2 ja artikkel 8

9. juuli 2020. aasta kohtuotsus Banca Transilvania (C-81/19, EU:C:2020:532), 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207), 20. septembri 2018. aasta kohtuotsus OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), 20. septembri 2017. aasta kohtuotsus Andriuc jt (C-186/16, EU:C:2017:703), 10. septembri 2014. aasta kohtuotsus Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189).

Viidatud riigisisised õigusnormid

6. novembri 2000. aasta seadus nr 193 ebaõiglaste tingimuste kohta müüjate või teenuseosutajate ja tarbijate vahel sõlmitud lepingutes (**lehea nr. 193 din 6 noiembrie 2000** privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori), artikkel 1, artikli 2 lõiked 1 ja 2, artikli 3 lõige 2 ning artiklid 6, 12 ja 14. Selles seaduses, millega on riigisisesse õigusesse üle võetud direktiiv 93/13, on artikli 3 lõikes 2 ette nähtud, et „*käesolevat seadust ei kohaldata muude kehtivate normatiivaktide alusel ette nähtud lepingutingimuste suhtes*“.

24. juuni 2004. aasta seadus nr 289, millega kehtestatakse tarbijakrediidilepingute õiguslik regulatsioon füüsilisest isikutest tarbijate puhul (**lehea nr. 289 din 24 iunie 2004** privind regimul juridic al contractelor de credit pentru consum destinate consumatorilor, persoane fizice). Selle seaduse – krediitilepingu allkirjastamise hetkel kehtinud redaktsioonis – artiklis 8 oli muu hulgas ette nähtud, et krediitileping peab sisaldama tegeliku aastaintressi suurust ja selles peaksid olema näidatud selle muutmise tingimused. Seda artiklit muudeti 19. novembri 2008. aasta erakorralise määrusega nr 174, millega muudetakse ja täiendatakse teatavaid tarbijakaitset käsitlevaid õigusakte, (Ordonanța de urgență nr. 174 din 19 noiembrie 2008 pentru modificarea și completarea unor acte normative privind protecția consumatorilor) nii, et krediitileping peab sisaldama „intressimäära suurust, täpsustades, mis liiki see on, kas fikseeritud ja/või muutuv, ning kui see on muutuv, ei tohi selle muutumine sõltuda krediidiandja tahtest, [peab olema] seotud lepingus nimetatud kontrollitavate viitnäitajate kõikumise või nende õigusaktide muudatustega, milles [see muutumine] on ette nähtud“.

Valitsuse 9. juuni 2010. aasta erakorraline määrus nr 50 tarbijakrediitilepingute kohta (**Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 50 din 9 iunie 2010** privind contractele de credit pentru consumatori, edaspidi „OUG nr 50/2010“), artiklid 37, 80, 81 ja 95. Selle erakorralise määrusega tunnistati kehtetuks seadus nr 289/2004.

OUG nr 50/2010 artikli 37 põhikohtuasja suhtes kohaldatavas redaktsioonis oli muu hulgas sätestatud, et muutuva intressimääraga krediitilepingutes „*peab intressimäär olema seotud viitnäitajate EURIBOR/ROBOR/LIBOR/viitintressimääraga BNR [Banca Nazionale della Romania] kõikumisega olenevalt krediidi vääringust ning krediidiandja võib sellele lisada teatava marginaali, mis jääb lepingu kogu kestuse ajaks muutumatuks*“.

Selle erakorralise määruse artikli 40 lõikes 1 oli nähtud ette, et „[k]eelatud on lepingutingimused, millega antakse krediidiandjale õigus muuta lepingutingimusi ühepoolset, sõlmimata lisadokumenti, millega tarbija on nõustunud“. Selle artikli lõikes 3 on nähtud ette, et „[õ]igusaktidega tehtud muudatuste korral loetakse seda, kui tarbija ei ole allkirjastanud lõikes 1 ette nähtud lisadokumente, vaikivaks nõustumiseks [...]“.

OUG nr 50/2010 artikli 95 esialgses redaktsioonis oli nähtud ette:

„1. Sõlmimisel olevate lepingute korral on krediidiandja kohustatud tagama 90 päeva jooksul alates käesoleva erakorralise määruse jõustumisest lepingu vastavuse käesolevas erakorralises määruks sätestatule.

2. Muudatused alles sõlmimisel olevatesse lepingutesse tuleb teha lisadokumentide kaudu 90 päeva jooksul alates käesoleva erakorralise määruse jõustumise kuupäevast.

[...]

5. Seda, kui tarbija ei ole allkirjastanud lõikes 2 nimetatud lisadokumente, loetakse vaikivaks nõustumiseks.“

See erakorraline määrus esitati heakskiitmiseks Rumeenia parlamendile, kes muutis 28. detsembri 2010. aasta seadusega nr 288 (Legea nr. 288 din 28 decembrie 2010) eespool tsiteeritud artiklit 95 järgmiselt:

„Käesolevat erakorralist määrust ei kohaldata selle jõustumise kuupäeval alles sõlmimisel olevate lepingute suhtes [...]“.

Valitsuse 29. märtsi 2019. aasta erakorraline määrus nr 19, millega muudetakse ja täiendatakse teatavaid normatiivakte, (**Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 19 din 29 martie 2019** pentru modificarea și completarea unor acte normative), II ja XI artikkel.

Rumeenia tsiviilseadustik (Codul civil), artiklid 993, 994, 1088 ja 1092.

Kohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Menetlusosalised sõlmisid 23. märtsil 2007 muutuva intressimääraga krediidilepingu, millega kostja andis hagejale laenu summas 15 300 Šveitsi franki (CHF) tagastamisperioodiga 156 kuud.
- 2 Selle lepingu punkti 1.1 järgi pidi hageja tasuma krediidihaldustasu 300 CHF, mis vastas 2 protsendile laenuks antud summast. Lisaks oli lepingu punkti 3.3 kohaselt selle laenu intressimäär lepingu sõlmimise hetkel 5,9% aastas, kuid kostja võis seda muuta vastavalt muutustele rahaturul. Uus intressimäär tuli hagejale teada anda.
- 3 Hagejat informeeriti 10. septembril 2010 kõnesoleva krediidilepingu muutmisest. Sisuliselt kinnitas kostja selles teates, et seadusandja on OUG-ga nr 50/2010 kehtestanud kohustuse teha kõikides tarbijatega sõlmitud krediidilepingutes mõned muudatused, eelkõige tingimuses, mis käsitleb muutuva intressimäära struktuuri, mis peab olema seotud krediidi vääringul põhineva objektiivse näitajaga, millele lisandub krediidiasutuse fikseeritud marginaal. Šveitsi frankides antud laenude puhul oli näitaja LIBOR 6 M.

- 4 Hageja esitas 29. detsembril 2017 hagi, milles palus sisuliselt, et krediidilepingu punktides 1.1 ja 3.3 sätestatud tingimused tunnistataks ebaõiglaseks.
- 5 Kostja väitis oma vastuhagis, et vaidlusaluste tingimuste ebaõiglast laadi ei saa kontrollida ning viitas sellega seoses seaduse nr 193/2000 artikli 4 lõikele 6 ja artikli 3 lõikele 2. Kostja rõhutas esiteks, et kõnesolevad tingimused puudutavad lepingu eseme kindlaksmääramist ja osutatavate teenuste tasu piisavust, ning teiseks, et krediidi muutuv intressimäär tulenes krediidilepingu lisadokumendist, mis peegeldab OUG nr 50/2010 sätteid.
- 6 Judecătoria Sighișoara (Sighișoara esimese astme kohus) jättis 10. juuni 2020. aasta kohtuotsusega hageja hagi kostja väidetel tuginevatel põhjustel rahuldamata. Hageja esitas selle kohtuotsuse peale eelotsusetaotluse esitanud kohtule apellatsioonkaebuse.

Poolte peamised argumendid

- 7 Hageja väidab, et seadusjõuga akt, mis OUG-ga nr 50/2010 loodi, sisaldab otseseid sätteid eranditult eesmärgiga tugevdada tarbijakaitset. Niisugused sätted lisati vaidlusalusesse krediidilepingusse siiski vääralt, sest arvesse ei võetud konkreetset olukorda krediidilepingu sõlmimise hetkel, vaid olukorda teataval hetkel OUG nr 50/2010 jõustumise paiku, mil lepinguline intressimäär oli juba fikseeritud tingimuste alusel, millest kahtlustatakse, et need on ebaõiglased.
- 8 Kostja väidab, et lepingu punktis 3.3 sisalduva esialgse tingimuse toime lõppes kuupäeval, mil jõustus 10. septembri 2010. aasta lisadokument. See tingimus asendati hetkel kehtivaga, mille kohaselt on krediidi intressimäär seotud kontrollitava viitnäitajaga, st LIBOR 6 M-ga, millele lisandub tema fikseeritud marginaal. Seepärast järgis kostja OUG nr 50/2010 imperatiivseid sätteid ja Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor (riiklik tarbijakaitseamet) pidas tema teguviisi õigeks, nagu ilmneb selle ameti 5. oktoobri 2010. aasta kirjast.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 9 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et selle välistamist, et kontrollitakse, kas lepingutingimused, mida peegeldavad OUG nr 50/2010 sätted, on ebaõiglased, tuleb analüüsida, lähtudes direktiivist 93/13 ja Euroopa Kohtu vastavast praktikast.
- 10 Euroopa Kohus on selles küsimuses rõhutanud, et kuna direktiivi 93/13 artikli 1 lõige 2 kujutab endast erandit tarbija ebaõiglaste tingimuste eest kaitsmise süsteemist, tuleb seda tõlgendada kitsalt, sest selle erandi, st viidatud direktiivi kohaldamisalast väljajäämise eesmärk põhineb õiguspärasel eeldusel, et liikmesriigi seadusandja on määranud kindlaks tasakaalu teatavate lepingute osaliste kõikide õiguste ja kohustuste vahel.

- 11 Kontrollimaks, kas lepingutingimus peegeldab seadusjõuga akti selle sätte tähenduses, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus vajalikuks kindlaks teha, kas kõnesolevaid riigisiseseid õigusnorme kohaldatakse lepinguosaliste suhtes olenemata nende valikust, ning ka selgitada välja, kas niisugused sätted on täiendavad, st et neid kohaldatakse omal algatusel, kui lepinguosalistes ei ole kokku leppinud teisiti.
- 12 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et OUG nr 50/2010 sätetega pidas Rumeenia seadusandja vajalikuks reguleerida teenuseosutajate ja tarbijate vahelisi krediidilepinguid, sest oli avastanud, et varasem regulatsioon on osutunud ebapiisavaks selleks, et kaitsta tarbijat sobivalt teenuseosutajate loomuliku instinkti eest kasutada ära seda, et nad on kogemuse poolest tarbijast üle, ja oma konkreetset võimalust sundida peale lepingutingimusi, mis võivad olla ebaõiglased. Seadusandja on seega püüdnud välistada teenuseosutajate poolse kuritarvituse võimaluse, mis eksisteerib seetõttu, et puudub regulatsioon muutuva intressimääraga krediidilepingute kohta, mille nad tarbijatega sõlmivad.
- 13 OUG nr 50/2010 artikliga 95 selle esialgsel kujul oli nähtud ette süsteem, kuidas krediidasutused peavad otsekohe niisugused kohustuslikud sätted ellu viima, ka osas, mis puudutab alles sõlmimisel olevaid krediidilepinguid. Seepärast oleks seda laadi lepingut pidanud muutma lisadokumendiga, millest pidi tarbijale teada andma, et ta selle allkirjastaks. Seda, kui lisadokumenti ei ole allkirjastatud, loeti vaikivaks nõustumiseks selle sätetega. Eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutab siiski, et seadusandja ei ole reguleerinud võimalust muudetavates lepingutingimustes tegelikult kokku leppida. Ehkki see süsteem kõrvaldati seadusega nr 288/2010, millega OUG nr 50/2010 heaks kiideti, tehti seda käsitleval juhul liiga hilja, sest kõnesolevast lisadokumendist oli hagejale teatatud ja teda loeti selle allkirjastanud.
- 14 Nendel asjaoludel kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas OUG nr 50/2010 asjakohased sätted vastavad nõudele, mille kohaselt eeldatakse tasakaalu teatavate lepingute osaliste kõikide õiguste ja kohustuste vahel. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb ka, kas kõnesoleva lisadokumendi lepingusätted peegeldavad OUG nr 50/2010 sätteid, sest lepingutingimuste sisus puuduvad peamised andmed ja põhiteave, mis on vajalikud, et hageja võinuks mõista nende kohustuste ulatust, mille ta endale võtab.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutab ka, et OUG nr 50/2010 artiklis 37 on kindlaks määratud ainult see, missugune peab olema lepingus ette nähtud muutuva intressimäära struktuur, st et see peab koosnema objektiivsest viitnäitajast ja fikseeritud marginaalist. Viimane peegeldab teenuseosutaja lepingulist intressi, samas kui viitnäitaja ei olene lepinguosaliste tahtest. See näitaja võib aga siiski märkimisväärselt ajas kõikuda ning teenuseosutaja saab seda optimaalselt ära kasutada, sest tal on kogemus ja parem ettenägemisvõime võrreldes ettevõtliku ja keskmiselt tähelepaneliku tarbijaga. Seepärast kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas selle artikli sätteid võib ellu viia olenemata lepinguosaliste tahtest või

kas neid võib kohaldada omal algatusel, kui lepinguosaliste vahel puudub kokkulepe.

- 16 See kohus täpsustab, et krediidilepingu muutuva intressimäära fikseerimisel lisadokumendiga, mis peegeldab OUG nr 50/2010 sätteid, võtsid teenuseosutajad arvesse muutuva intressimäära struktuuri viisil, mis oli soodne ainult neile, kui arvestada tookordseid konkreetseid tingimusi, sest selle jõustumise hetkel oli viitnäitajate väärtus erakordselt madal. Nad konverteerisid vahe nende näitajate ja lepingute intressimäära vahel fikseeritud marginaaliks, mida neil on õigus saada ja mille nägi neile ette seadusandja. Et viitnäitajad said kõikuda ainult tõusutendentsiga, oli ka muutuva intressimäära tendents selline, mis oli kasulik ainult teenuseosutajale ja tarbijale ilmselgelt kahjulik.
- 17 Nõnda läheb seadusandja suuremeelne kavatsus kehtestada regulatsioon, mis tagab suurema tarbijakaitse, OUG nr 50/2010 tegelikul elluviimisel luhta, sest tarbijad muudetakse lepingulisest vaatevinklist ilmselgelt haavatavamaks.
- 18 Lõpuks rõhutab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et liikmesriigi kohtute praktika selles valdkonnas on niisugune, et selliseid lepingutingimusi, millega on tegemist põhikohtuasjas, ei saa kontrollida sellest vaatevinklist, et kas need on ebaõiglased. Järelikult ei ole võimalik ei nendes tingimustes eraldi läbi rääkida ega näha ette piisavaid tagatise, mis võimaldavad arutada, kas teenuseosutajad võisid kohaldada õigusnorme, mida need tingimused peegeldavad, ebaõiglaselt.